

La passió de Marcel Proust per l'avi d'Albert de Mònaco deixa de ser secret d'Estat

El darrer aristòcrata que li va robar el cor a Marcel Proust va ser el príncep Pierre de Mònaco, avi de l'actual príncep Albert. Les cartes de Proust que ho testimonien, conservades als arxius del palau de Montecarlo, surten finalment a la llum, gairebé cent anys després que fossin escrites.

Reportatge de Lluís Bonada

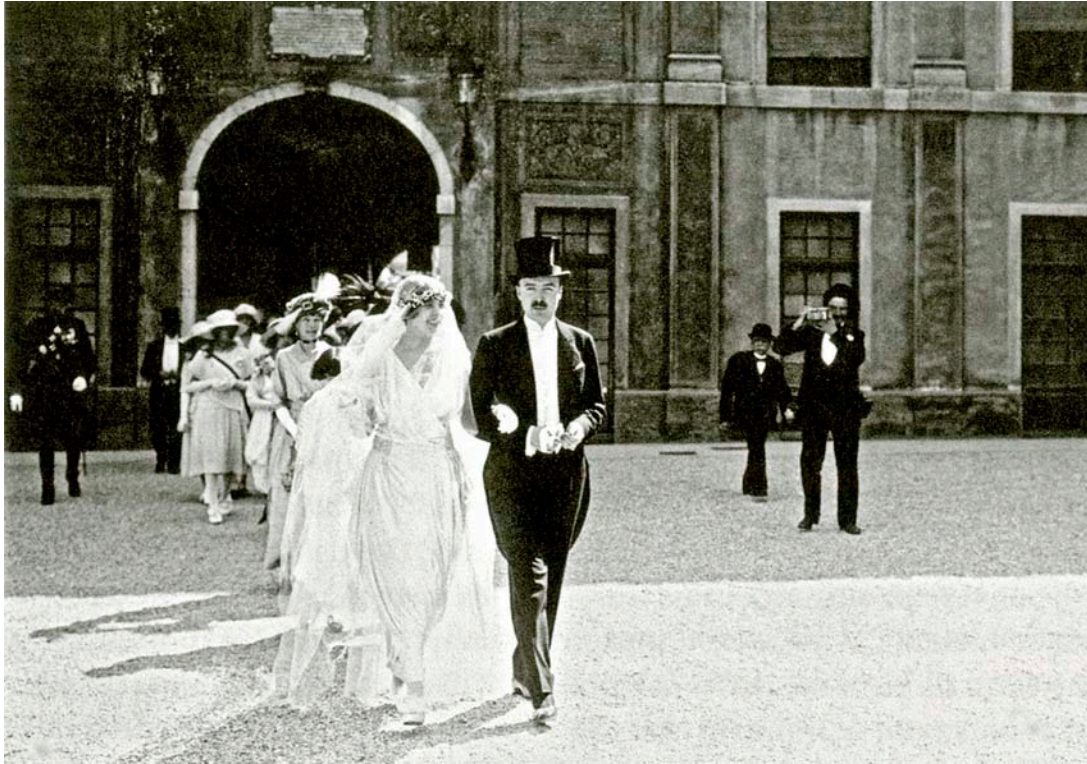
Eren només quatre cartes i un telegrama, però comprometedors. Revelen la gran estima que Marcel Proust (1871-1922) va sentir, dos anys abans de la seva mort, per l'avi d'Albert II de Mònaco i pare de Raniero, el noble francès Pierre de Polignac (1895-1964), un jove Adonis intel·ligent, encantador, educat i culte que el més de març del 1920, en el punt més dolç de la seva amistat amb l'escriptor, va abandonar els seus títols francesos, i la seva carrera de diplomàtic, per convertir-se en Pierre Grimaldi, príncep de Mònaco i duc de Valentinois, gràcies a un casament d'Estat muntat pel Govern francès, el que el va unir amb l'hereva del principat, Charlotte Grimaldi de Mònaco, filla natural, però legitimada, de Lluís II de Mònaco.

Las cartes confirmen que Pierre de Polignac va ser el darrer aristòcrata que li va robar el cor a Proust, com ja van observar els biògrafs, i descobreixen que Proust l'havia animat a fer-se escriptor, bo i indicant-li el doble camí per aconseguir-ho –el que havia seguit ell mateix: amb les traduccions i amb la redacció de cartes.

Però en accedir al principat de Mònaco, l'alumne preferit del llavors ja famós novel·lista va desar les lliçons a la seva habitació del palau de Montecarlo i va posar fi a la comprometedora –per a un noble governant– relació que mantenia amb l'escriptor homosexual.

No serà fins gairebé cent anys més tard que el seu nét, l'actual príncep Albert II, acceptarà que es publiquin, atès que només mostren els compliments que un home madur fa a un jove que intenta seduir sense que s'arribi a veure si la seducció va ser mútua i física.

Primer, la correspondència va aparèixer de manera discreta, a finals de l'any passat, als *Annales monegasques. Revue d'histoire de Monaco*, en una edició establerta i anotada per Jean-Marc

A la pàgina anterior, Pierre de Polignac (1895-1964), noble francès que es convertiria en príncep de Mònaco l'any 1920. Va ser el darrer aristòcrata que li va robar el cor a Marcel Proust. Les cartes que l'escriptor va enviar-li, conservades als arxius del palau de Mònaco, surten finalment a la llum.

Al costat, casament de Pierre de Polignac, ja convertit en duc de Valentinois, amb la princesa Charlotte de Mònaco, després de la cerimònia religiosa, el 20 de març de 1920, a Montecarlo. A sota, Marcel Proust en una fotografia dels anys 1919-20, quan es va enamorar de Pierre de Polignac i va voler convertir-lo en escriptor, sense aconseguir-ho.

Quaranta i prologada per Jean-Yves Tadié. I amb un títol ben diplomàtic, que parla del fet que la relació –i “només” d'amistat!– es trenqués: “Una amicitia interrompue. Marcel Proust et Pierre de Monaco”.

Però és més que amistat. Com hi diu el professor Quaranta, les cartes són cartes d'amor d'un escriptor madur a un jove brillant i culte, i són cartes d'amor per la literatura, l'única cosa que, per a Proust, podia donar sentit a la vida.

“Du côté de Monaco”

I ara, ja a l'abast de tothom, la correspondència s'ha incorporat en una col·lecció de l'editorial de Proust, Gallimard. Potser, l'editorial va pactar amb el principat de Mònaco el nou títol, que encara és més hàbil i discret que el primer, *Lettres au duc de Valentinois*. De totes maneres, Gallimard s'ha tret un as de la màniga i hi ha afegit una faixa ben orientativa, i ben proustiana: “Du côté de Monaco”. Per cert, el de Valentinois, un ducat que envolta la ciutat francesa de Valence, va ser creat per primer cop pel rei de França per

a Cèsar Borja, el 1498, i, finalment, va ser concedit als sobirans de Mònaco a partir del 1715.

Només es coneixia fins ara l'esborrany d'una carta de Proust dirigida –i potser mai no enviada– a Pierre de Polignac. El mes de febrer del 1920, en assabentar-se del prometatge amb la princesa hereditària de Mònaco, l'escriptor li recorda que la primera vegada que va sentir simpatia per ell se n'anava a la Xina –tres anys abans– i ara que el que sentia era amistat, “us n'aneu per sempre”. I sentenciava: “Supero aquesta tristesa per compartir la vostra felicitat”.

L'esborrany revela una influència del prometatge en la *Recerca*. Proust havia batejat un personatge de la novel·la que estava corregint amb el nom de Mlle de Vermandois i es va adonar que la gent es pensaria que parlava de manera despectiva dels Valentinois, i, a les proves finals, va tenir temps de canviar el nom per Oloron, ben diferent.

La carta més important de les ara rescatades és la segona. Proust l'escriu entre finals de juliol i principis d'agost de 1920, quan ja fa quatre me- →

LES CARTES DE MARCEL PROUST A PIERRE DE POLIGNAC, PRÍncep DE MÒNACO, REVELEN, COM LES BONES NOVEL·LES, TOTS ELS MOVIMENTS DE LA SEDUCCIÓ I DE LA PASSIÓ QUE NO PODEN EXPLICITAR-SE

→ sos i mig del matrimoni monegasc i és motivada pel primer senyal de refredament de l'amistat per part de Pierre Polignac: el nou duc de Valentinois no vol trobar-se més amb l'escriptor.

L'escriptor l'havia convidat sense èxit a un sopar, a l'Hotel Ritz –invitació que motiva la primera carta– on ja s'havien reunit altres vegades, durant la primavera i hivern anteriors, sols o en companyia de més amics, però abans del prometatge.

Proust no hi veu, però, el senyal del trencament o refredament –deu pensar que ara té obligacions d'Estat importants i que vindran d'altres ocasi-

nal (...) que no conreéssiu els vostres deliciosos dons". Proust fa referència a una carta que, com la major part de les altres que li va enviar l'ara príncep monegasc, no es conserven.

L'escrit de l'estiu del 20 confirma el pes que l'autor de la *Recerca* donava a la redacció epistolar –tan prolífica, en el seu cas, com la literària–, i, en conseqüència, la influència que va tenir sobre el seu estil narratiu.

Ja des del primer moment els seus millors amics i admiradors van veure, com va escriure Louis de Robert el 1926, que l'obra sencera de Proust és com "una immensa carta a la posteritat". Per això, hi anotaria Robert Dreyfus aquell mateix any (*Souvenirs sur Marcel Proust*), cada lector seu té

la indefinible sensació de comunicar-s'hi directament.

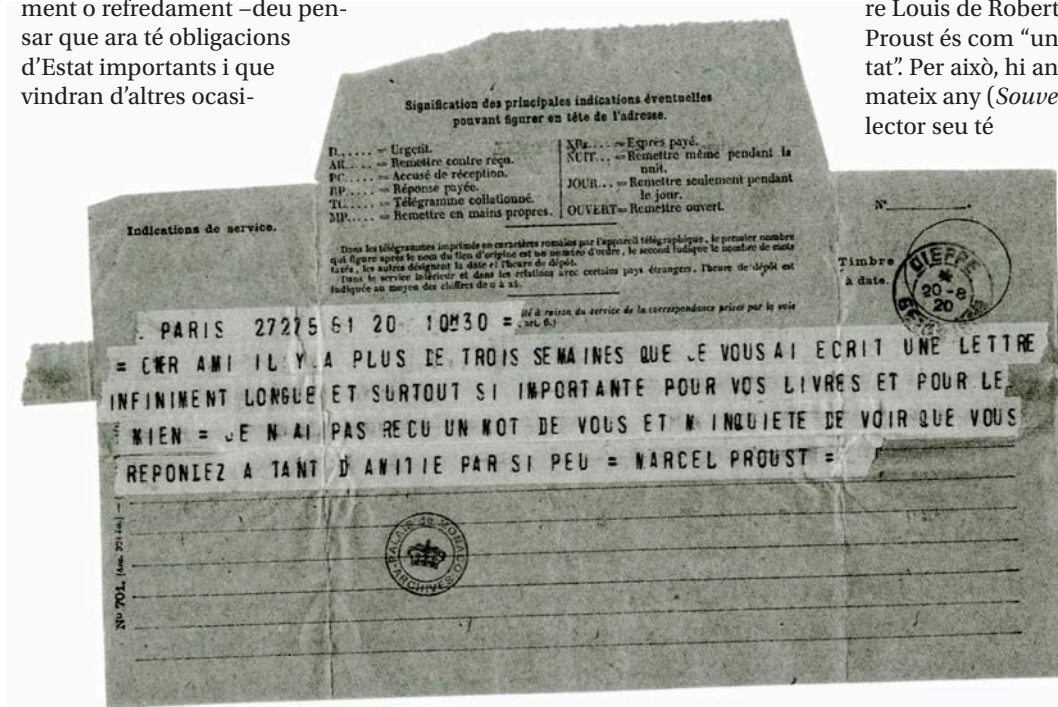
En aquesta carta, Proust demana al duc de Valentinois que encarregui un exemplar de luxe d'*À l'ombre des jeunes filles en fleur*, i sense pagar, perquè "consideraria un suplicí que us costés un cèntim". Li promet que quan li digui que n'ha fet la subscripció, ell mateix li abonarà els 300 francs.

Però el duc no acceptarà el volum ofert de franc. I tampoc no respondrà la carta, fet del qual es queixa Proust en la carta posterior. La desconsideració

de l'obsequi de l'exemplar de bibliòfil va desanimar Proust, que, en posterioritat a la relació epistolar, arribarà a parlar despectivament d'ell, però només en privat, i amb la seva minyona. En públic, dirà que ja no el vol veure més, però que continua apreciand-lo.

Reaccions al trencament

Segons Céleste Albaret, la darrera minyona de l'escriptor, no li perdonava que s'hagués casat amb una filla natural del príncep de Mònaco i que hagués renunciat als seus títols de noble francesa pel de duc de Valentinois. "Quan et dius Polignac –li deia a Céleste– acabar renegant del nom per casar-te amb una bugadera! Perquè

En aquest telegrama del 20 d'agost de 1920, Proust es queixa al príncep de Mònaco que no hagi contestat les seves cartes.

ons–, i li mostra la més alta estima: "Vaig pensar que cap persona no era digna de substituir-vos i vaig sopar sol".

Consells literaris

L'escriptor aprofita la carta per dir-li amb detall i de manera més raonada el que li hauria aconsellat personalment, per fer-se escriptor. Li hauria dit que escrivís constantment, fos el que fos, en especial cartes, i també que fes traduccions.

Confia en les seves capacitats i l'esperona: "No s'escruien, estimat amic, determinades frases de la vostra avantpassada carta sense ser un escriptor remarcablement dotat. Seria per tant crimi-

tothom sap que la mare de la princesa rentava la bugada de Mònaco. No vull veure més el comte Pierre”.

Als seus amics va manifestar que se sentia molest per la desconsideració que li havia manifestat el duc, en no haver volgut acceptar l'exemplar de bibliòfil, però també deia que el trencament era culpa seva: “A conseqüència del meu mal caràcter, he trencat amb ell”, escriu a un amic, sense arribar a malparlar-ne, tot el contrari: “en conservo una estimació molt alta per la seva intel·ligència i una gran gratitud per les seves gentileses”.

La intenció, per part del duc de Valentinois, de refredar la seva relació amb l'escriptor, és anterior a la invitació del Ritz de l'estiu del 20, i es produeix arran del seu casament. Proust, segons

A l'esquerra, Pierre de Polignac, el nou príncep de Mònaco, amb la princesa Charlotte. Seran els pares de Raniero i avis de l'actual príncep Albert II. A la dreta, el príncep Pierre de Mònaco, a principis dels seixantes, amb els seus nés Carolina, nascuda el 1957, i Albert, l'actual príncep, nascut el 1958.

confessarà el duc a l'abbé Mugnier, l'assetjarà amb notes seguides fins i tot durant el seu viatge de noces i per això es va veure obligat a tallar aquella asfixiant invasió epistolar.

Com se sap, Proust, ja des de l'institut, arribava a ser enganxifós (*collant*), insuportable, carregós, amb els amics que estimava més o acombioïava, a ficar-se a fons en les seves vides privades, moltes de les quals volia orientar, i alguns van intentar desempallegar-se'n, com va fer l'aristòcrata.

La majoria va resistir a la ironia, a la gentilesa excessiva, de Proust, el que un personatge proustià, recorda Tadié, va anomenar “la prova de l'excessiva amabilitat”. Ell mateix n'era conscient. “Au risque de vous paraître terriblement collant...”, escriu un dia al seu gran amic Lucien Daudet.

Insisteix

En la quarta carta, datada la tercera setmana d'octubre de 1920, Proust es mostra disposat a discutir amb ell, tot i que es trobi malalt i enfebrat, sobre la negativa a acceptar l'exemplar de luxe i l'“estranya resolució que vau adoptar a l'estiu de no acceptar uns consells literaris tan necessaris”. I “encara que us hagueu sentit intimidat –afegeix més endavant– no oblideu que és privilegi dels prínceps tenir grans escriptors com a preceptors”, si bé ell no pretenia pas ser-ho, ni →

El príncep Pierre de Montecarlo, duc de Valentinois, sempre es va envoltar de personatges de l'alta societat, com Aristòtil Onassis i Maria Callas.

→ d'altra banda, hauria pogut, li adverteix, a causa de la seva delicada salut.

Sí que es coneixia una contestada del príncep a les cartes ara fetes públiques. És una carta de compromís, curta i freda, escrita el 21 d'octubre de 1920, on es constata que la relació, que Proust encara confia a mantenir, ja és cosa del passat: "Tranquil·litzeu-vos, estimat amic, he rebut les vostres darreres cartes. Tingueu la seguretat del record fidel que conservaré de vos. Pierre".

I també se sabia que, per part del duc, no es tractava pas d'enemistar-se, només de desfer una relació molt estreta: aquell més d'octubre li va enviar a la seva casa de París uns moscatells. No es tractava de rompre, sinó d'interrompre relacions, però per a Proust eren la mateixa cosa.

Temor literari

El príncep també va tenir por, recull l'*abbé* Mugnier al seu diari, que acabés figurant en l'obra del gran i ja molt llegit escriptor de manera no prou agradable, i que si s'exposava més temps a la xafarderia proustiana podrien divulgar-se molts més detalls íntims de la seva personalitat. "El manteniment d'aquella relació hauria propiciat un altre llibre, i quin llibre!", va comentar el príncep a l'*abbé* Mugier.

Un altre, perquè aquella relació truncada ja va tenir efecte en un primer llibre, *Le Côté de Guermantes II*, enllestit el 1920 i publicat el 1921. Quan Proust corregeix les darreres proves, entre agost i setembre, incorpora al personatge del comte de Nassau una sèrie de trets que recorren clarament el príncep de Mònaco. El personatge de ficció es casa amb la filla de l'hereu de Luxemburg, com va fer Pierre de Polignac amb la de Mònaco.

Sobre el comte de Nassau, Proust projecta, va dir ell mateix, les "històries ridícules" que la gent havia inventat sobre Pierre de Polignac. Després d'haver-les reportat amb complaença, el narrador afegeix que es tracta de mentides, "car home més intel·ligent, millor, més fi, més exquisit que aquest Luxemburg-Nassau, no l'he trobat mai". Per a Tadié, així es va venjar de l'home que tanmateix enyorava, venjança a mitges, perquè hi manté els elogis que sempre li havia dedicat i que mai no va ni tan sols igualar.

El príncep de Mònaco també va considerar que l'escriptor es venjava: va jutjar que apareixia "desagradablement" convertit en comte de Nassau.

Per a molts dels seus contemporanis, Proust despullava l'ànima dels seus personatges, molts d'ells de l'alta societat, sense tenir pietat de les seves febleses o amoralitats, i ho feia a partir de personatges reals que havia conegut, tot i que ha quedat clar que la seva no és una obra en clau.

PER AL NOU PRÍncep PIERRE DE MÓNACO, MANTENIR UNA AMISTAT TAN ÍNTIMA AMB UN ESCRIPTOR HOMOSEXUAL FAMÓS ERA POC RECOMANABLE

El temor de veure's impudicament retratat en la *Recerca*, a través d'un *alter ego*, i massa rebaixat a la mísera condició humana, com va ser el cas del duc de Valentinois, hi era, i devia ser molt estès, entre els que s'havien relacionat amb el novel·lista.

Amistat poc respectable

Un temor que s'afegia, en el cas del nou príncep de Mònaco, a un altre de més greu, el temor a veure afectada la respectable imatge d'un noble

ARRAN DEL TRENCAMENT DE L'AMISTAT, EL PRÍncep PIERRE DE MÒNACO VA CONSIDERAR QUE APAREIXIA DESGRADABLEMENT CONVERTIT EN COMTE DE NASSAU EN 'LA RECERCA'

amb les més altes responsabilitats polítiques –i a dues bandes, amb Mònaco i amb França.

Erigit príncep de Mònaco, era obvi que ja no podia mostrar-se públicament rendit a la seducció personal del més famós escriptor del seu temps, a causa de la seva homosexualitat, ben coneguda per tothom. Sobretot si volia semblar un governant responsable, gens frívol, com així va ser: va portar a terme importants reformes econòmiques i va restaurar la confiança del poble monegasc envers els seus dirigents. La seva dona, de la qual acabaria separant-se ben aviat, va renunciar a treballar pel seu país i el príncep regnant, Lluís II, sogre seu, sempre era fora del principat.

Aquesta seria sens dubte la primera causa del trencament de l'amistat a tenir en compte. Però ni Tadié ni Quaranta no en parlen. El segon proustià, en no voler tocar el tema, qui sap si per raons de servitud diplomàtica amb l'amo de les cartes, Albert II, ha de limitar-se a recordar que molts amics acabaven farts de l'escriptor i volien desfer-se'n, i a empescar-se un segon motiu de la ruptura gens convincent: que uns caràcters tan allunyats entre si feien difícil l'amistat.

La lògica prevenció a exhibir una amistat massa íntima amb Proust per part de persones de l'alta societat tenia un famós precedent. I és un cas precisament molt proper a Pierre de Polignac.

Proust, perillós

L'oncle de Pierre de Polignac, el príncep Edmon de Polignac (1834-1901), era homosexual i va convenir un matrimoni blanc amb una lesbiana, la nord-americana Winnaretta Singer (1865-1943). El matrimoni es va convertir en un dels principals mecenes de les arts i les lletres, en especial les musicals, del París del segle XIX i inicis del XX. Isaac Albéniz i el pianista Ricard Viñas formaren part d'una llarga llista de músics que van treballar sota la seva protecció.

El seu saló va arribar a ser potser el més famós i prestigiós de França i

Marcel Proust, que el freqüentava, va dedicar-li a *Le Figaro*, l'any 1903, i amb el pseudònim d'Horatio, un dels seus articles més cèlebres, reproduïts en moltes antologies diverses, "Musique d'aujourd'hui. Échos d'autrefois. Le salon de la princesse Edmon de Polignac".

De més a més, Proust va voler immortalitzar el príncep en la seva obra narrativa, i sense la disfressa del pseudònim. L'any 1918, va escriure una sentida dedicatòria a la memòria "estimada i venerada del príncep de Polignac", Edmon de Polignac, i en "homenatge d'aquell a qui va mostrar tant de bondat i que admiro encara, en el recolliment del record, la singularitat d'un art i d'un esperit deliciós". Havia de figurar

en el volum *À l'ombre des jeunes filles en fleurs*. Però la vídua no va donar el seu acord, tement que una dedicatòria escrita amb tant de sentiment per part d'un invertit famós no vingués a posar l'accent sobre l'homosexualitat del seu marit i la seva: la societat l'obligava a ser ben discreta, tot i que era un secret força compartit.

Sigui quina sigui la versió completa de la relació entre el príncep i el preceptor, queden les cartes i, com totes les de Proust, són, com diu Tadié, unes obres d'art al nivell de l'obra narrativa i revelen, com les bones novel·les, tots els moviments de la seducció i de la passió que no poden explicitar-se, una confessió prohibida, una estètica literària. ●

Valencians sense ADN
Relats dels orígens
Ferran Garcia-Oliver

3i4 edicions
PREMI OCTUBRE D'ASSAIG - JOAN FUSTER - 2015

VALENCIANS SENSE ADN
de FERRAN GARCIA-OLIVER
PREMI OCTUBRE D'ASSAIG 2015

NOVETATS 3i4
Edicions Tres i Quatre / València

Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter
Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com